

Η ΔΙΑΘΗΚΗ ΤΟΥ ΧΑΛΚΗΔΟΝΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ

Υ Π Ο
NONNAS ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Πρὸ πολλοῦ χρόνου ἀνευρέθησαν ὑπὸ τοῦ πανοσιολογιατάτου ἀρχιμανδρίτου κ. Ἰγνατίου Μαδενλίδη, ἱεροκέρυκος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Λαρίσης, ἔγγραφα τίνα εἰς τὴν ἐπὶ τοῦ Θεσσαλικοῦ Ὀλύμπου κειμένην Ραψάνην. Τὸ ἱστορικὸν τῆς ἀνευρέσεως τῶν ἐγγράφων ἐδημοσιεύθη ἤδη εἰς ἐφημερίδα τῆς πόλεως Λαρίσης¹ μετὰ μεταγραφῆς ἐνὸς ἐκ τούτων. Μετὰ ταῦτα ὁ ρηθεὶς ἀρχιμανδρίτης εἶχε τὴν εὐγενῆ καλωσύνην νὰ θέσῃ ὑπ' ὄψιν ἡμῶν τὰ ἔγγραφα ταῦτα, ὡς καὶ ὁ ἴδιος ἐσημείωσε², πρὸς ἀξιολόγησιν καὶ τυχὸν δημοσίευσιν, διὸ καὶ εὐχαριστοῦμεν αὐτὸν θερμῶς καὶ ἐκ τῆς θέσεως ταύτης.

Ἐν τῶν ἐν λόγῳ ἐγγράφων ἀποτελεῖ τὸ θέμα τῆς παρούσης μικρᾶς ἐργασίας, εἰς τὴν ὁποίαν μετὰ τὴν ἀπαραίτητον περὶ τούτου εἰσαγωγὴν παρατίθεται μεταγεγραμμένον μετὰ σχολίων. Ὡς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τοῦ ἐγγράφου προέκυψε, πρόκειται περὶ ἀντιγράφου τῆς διαθήκης τοῦ Μητροπολίτου Χαλκηδόνος Γρηγορίου. Οὗτος, κατὰ τὸν καθηγητὴν Χ. Πατρινέλην³, κατήγετο ἐκ Μυτιλήνης καὶ πρὸ τοῦ ἔτους 1799 διατέλεσεν ἀρχιδιάκονος τοῦ Τορνόβου Καλλινίκου. Ἀπὸ τοῦ ἔτους τούτου καὶ μέχρι τοῦ 1820 ἐχρημάτισε μητροπολίτης Ἀθηνῶν⁴. Εἰς τὸν θρόνον τῆς Χαλκηδόνος ἦλθεν ὁ Γρηγόριος τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1820, παρέμεινε δὲ μόνον μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 1821. Διὰ τὸ βραχὺ τοῦτο διάστημα τῆς εἰς τὴν μητρόπολιν Χαλκηδόνος ἀρχιερατείας τοῦ Γρηγορίου δὲν εὐρίσκονται εἰς τὰς μέχρι σήμερον γνωστὰς μελέτας⁵ πληροφορίαι. Γνωρίζομεν, μόνον, ὅτι μέχρι τοῦ 1837 — ἔτος τοῦ θανάτου

1. «Ἐλευθερία», 20ῆς Μαρτίου 1975, ἀρ. φ. 19566, ὑπὸ τὸν τίτλον: «Τραγικὴ ἐκκλήσις ἐκ Ραψάνης».

2. Ἰγν. Μαδενλίδη, «Ὁ Νεομάρτυς Ἁγ. Γεώργιος ὁ ἐκ Ραψάνης», Ἀθῆναι 1976, σ. 10, σημ. 1.

3. Γρηγόριος Χαλκηδόνος, ΘΗΕ, τ. 4, στ. 803-804.

4. Χρυσ. Παπαδοπούλου, «Ἡ Ἐκκλησία Ἀθηνῶν», Ἀθῆναι 1928, σσ. 75-76. Πρβλ. ἐπίσης, τὸν ἐν ΘΗΕ, τ. I, στ. 702-704 ἐπισκοπικὸν κατάλογον τῶν Ἀθηνῶν. Περισσότερας πληροφορίας περὶ τοῦ Γρηγορίου ὡς Μητροπολίτου Ἀθηνῶν βλ. εἰς τὸ περὶ τοῦ Μηναίου ἐκ Καισαριανῆς ἄρθρον τοῦ Δημ. Πάλλα, «Ἡμερολόγιον Μεγάλης Ἑλλάδος», τ. 1932, σσ. 473-483.

5. Ἄρθρον περὶ τῆς Μητροπόλεως ταύτης ἔγραψεν ὁ καθηγητὴς Β. Σταυρίδης, ΘΗΕ, τ. 12, στ. 51-54 ἐνθα πλουσία βιβλιογραφία. Ἐκτενεστέρα μελέτη περὶ τῆς Μητροπόλεως ταύτης εἶναι ἡ τοῦ Γενναδίου Ἡλιουπόλεως, Σκιαγραφεῖα τῆς Ἱστο-

αὐτοῦ — ὁ Γρηγόριος ἔζησεν εἰς Κωνσταντινούπολιν, ἔνθα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐγράφη καὶ ἡ διαθήκη αὐτοῦ.

Τὸ ἐνταῦθα παρουσιαζόμενον ἀντίγραφον τῆς διαθήκης εἶναι γεγραμμένον ἐπὶ τεμαχίου χάρτου διαστάσεων 30×21 ἐκ. καὶ δὴ ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν πλευρῶν⁶, ἐκ τῶν ὁποίων ἡ μὲν ἐμπροσθία περιλαμβάνει 27 στίχους ἡ δὲ ὀπισθία 18. Ἡ κατάστασις τοῦ ἐγγράφου εἶναι μᾶλλον καλή, ἡ δὲ γραφή διὰ μιᾶς χειρὸς καὶ εὐανάγνωστος ἐξαίρεσει σημείων τινῶν. Τὰ ἐν τῷ κειμένῳ ἀναφερόμενα ὀνόματα ἐπισκόπων ἀπετέλεσαν ἀντικείμενον ἐλέγχου πρὸς ταῦτις τῆς χρονολογίας τῆς διαθήκης. Τῷ ὄντι, πάντες οἱ μνημονευόμενοι ἐπίσκοποι ἀνήκουν εἰς τὸ πρῶτον τέταρτον τοῦ ΙΘ' αἰῶνος καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1821 διέτλουν ἀρχιερεῖς τῶν μητροπόλεων εἰς τὰς ὁποίας ἀναφέρονται.

Τὸ κείμενον τῆς διαθήκης μαρτυρεῖ λόγιον συντάκτην, δὲν παρουσιάζει, ὅμως, ὡς πρὸς τὴν μορφήν πρωτοτυπίαν τινά, δεδομένου ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἕτεραι διαθήκαι τῆς μορφῆς ταύτης⁷. Πιστεύομεν, ὅτι ἡ ἔκδοσις τούτου ἀποτελεῖ ἐλαχίστην προσωπογραφικὴν κυρίως προσφορὰν εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν ἱστορίαν τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνας.

Καὶ νῦν ἡ μεταγραφή τοῦ κειμένου τῆς διαθήκης κατὰ τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ ἐγγράφου:

«Παντὶ τῶν εὐσεβῶν χριστιανῶν καὶ τοῦτο ἀπαραίτητον τοῦ θανάτου μεμνησθαι, καὶ ἀείποτε τὰ τῆς ἐξόδου αὐτοῦ προνοεῖσθαι, καὶ |² τῆς ἀιδίμου μακαριότητος ἐπιθυμεῖν καὶ ὀρέγεσθαι, ἀμεταθέτου οὐσης τῆς τοῦ Θεοῦ ἀποφάσεως. ὅτι οὐκ ἔστιν ἄνθρωπος, ὃς ζήσεται |³ καὶ οὐκ ὕψεται θάνατον. Σαφῶς ἐπισταμένῳ τούτοις δὲ γε τοῦ Ἱεροῦ βήματος καὶ τῷ ἀρχιερατικῷ στίφει συγκατελεγμένοις |⁴ ὀφελεῖ γε ταῦτα ἀπαιτούμενη διαρκέστατα(;) καθ' ὅσον γέ τῷ βαθμῷ τῆς ἀρχιεροσύνης ὑπέρκεινται πάντων καὶ τῶν τοῦ βίου |⁵ φροντίδων ἀνωτέρους δέον ἑαυτοὺς διατηρεῖν, καὶ μόνην τὴν φροντίδα κεντεῖσθαι τῆς μακαρίας αὐτῶν λήξεως, καὶ τῆς ἐκ |⁶ τοῦ τῆδε ὁσίας ἐξόδου. μάλιστα δὲ τοῖς γήρασι ἐληλακόσι, καὶ ἀσθενείαις σωματικαῖς προσπαλαί-

ρίας τῆς Μητροπόλεως Χαλκηδόνας καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς αὐτῆς κατάλογος, «Ὁρθοδοξία», τ. 18 (1943), σσ. 268-275, τ. 19 (1944), σσ. 17-20, 38-41, 70-75, 120-124, 143-154. Ὁ αὐτὸς ἱεράρχης ἐξέδωκε καὶ: Συμπληρωματικὰ σημειώματα τῆς ἱστορίας τῆς Ἐπαρχίας Χαλκηδόνας, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 21 (1946), σσ. 375-376. Δευτέρα κατὰ σειράν, εἰς ἔκτασιν, μελέτη εἶναι ἡ τοῦ Σοφ. Χουδαβερδόγλου Θεοδοῦτο, Ἐκκλησιαστικαὶ σελίδες τῆς νεωτέρας ἱστορίας τῆς ὀρθοδόξου κοινότητος Χαλκηδόνας, «Ἐκκλησιαστικὸς Φάρος», τ. 50 (1951), σσ. 58-77, 357-368 καὶ «Ὁρθοδοξία», τ. 26 (1951), σσ. 157-166. Πλουσία βιβλιογραφία εὑρεθαι καὶ εἰς τὸ ἄρθρον τοῦ R. J a n i n, Chalcedoine, Dictionnaire d' Histoire et de Géographie Ecclésiastique, τ. XII, σσ. 270-277.

6. Βλ. τὰς μετὰ τὸ κείμενον φωτογραφίας τοῦ ἐγγράφου.

7. Πρβλ. τὴν διαθήκην τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου τοῦ ἔτους 1818, δημοσιευθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Μ α ν. Γ ε δ ε ὡ ν, Πατριαρχικῆς Ἱστορίας Μνημεῖα..., Ἀθήναι 1922, σσ. 48-51 καὶ ἄλλα.

ουσιν, αἱ εἰσὶν ἄγγελ|⁷οι διαπαύσιοι (;) αὐτοῖς καθ' ἐκάστην καταγγέλουσαι τῆς τοῦ κυρίου ἡμῶν ἐντολῆς, ἵνα ὧσιν ἐργηγορότες καὶ προσέχοντες |⁸ ὡς μὴ εἰδῶσιν ἐν ἧ ἂν ἡμέρα ἢ τοῦ θανάτου ἀπόφασις ἀποφανθῆσεται. ταῦτ' ἄρα καλῶς ἐπιστάμενος, καὶ χρεῶν |⁹ μοι τὸ πρῶτιστον ἀρῆρηδῆλως γινώσκων καὶ τῶν ὑπὸ τοῦ γήρωσ συμπτωμάτων ἐρεθιζόμενος, καὶ ὑπὸ τῆς ἐμαυτοῦ συνειδήσε |¹⁰ ὡς παροτρυνόμενος δεῖν ἔγνω τὰ κατ' ἐμὲ διαθέσθαι, καὶ ἐγγράφως τὰ πάντα διαβεβαιώσασθαι. ὑγιαῖνον(;) ἔχων |¹¹ τὸ σῶμα, καὶ τὰς τοῦ νοός μου ἐνεργίας ἐναργῶς ὑπ' αὐτοῦ διευθετουμένας. Καὶ δὴ πρῶτον συνοχῆ τῆς ἐμῆς ψυχῆς καὶ |¹² καρδίας συγχωρήσεως καὶ συγγνώμης δέομαι τοῦ κατὰ τὴν ἐξοδὸν μου Παναγιωτάτου Δεσπότη οἰκουμηνικοῦ πατριάρχου⁸ καὶ πάντων |¹³ τῶν σεβασμίων ἀδελφῶν πανιερωτάτων ἀγίων ἀρχιερέων τῶν ὁπώποτε πρὸς με διατεθέντων, καὶ διαθεθειμένων |¹⁴ λελυπηκότων με καὶ λυπηθέντων μοι, τὰ κατ' ἐμὴν κρίσιν ὀρθὰ καὶ ὑπὸ γνώμης, τῇ ἀληθείᾳ καταγγέλοντι ὡς |¹⁵ ὑπεραγοιζόμενῳ ταῦτα διενεργεῖσθαι ὑπὲρ τοῦ κοινῆ συμφέροντος καὶ τῇ τροφῇ ἡμῶν συνοίσοντος τῶν τε εἰδότην καὶ |¹⁶ ἐπισταμένων με τῶν ἄλλων πλείω' καὶ ἀπλῶς τὰ κατ' ἐμὲ γινωσκόντων, πάντων τε τῶν ἐν τῇ παροικίᾳ μου Ἱερομένων |¹⁷ καὶ παντὸς τοῦ κληροθέντος μοι χριστονίμου Πληρόματος, πρὸς οὓς πάντας ἐπίσης τὴν ἀμοιβαίαν ἀπὸ ψυχῆς μου καὶ |¹⁸ καρδίας δίδωμι συγχώρησιν, μηδὲν μνημονεύων τῶν ὧν μοι ἠτιάσαντο λυπηρῶν ἐκουσίως τε καὶ ἀκουσίως ἐπι |¹⁹ λαθόμενος ἀπάντων ὡς μὴ ὑπαρξάντων. Ἐπομένως ἐπὶ πᾶσαν τὴν κινήτην καὶ χρηματικὴν καὶ ἀκίνητην περι|²⁰ουσίαν μου, ἣν μοι ὁ τοῦ ἐλέους χορηγὸς ἐδωρήσατο καθίστημι ἐπιτρόπους πληρεξουσίου⁹, ἐκ μὲν τοῦ ἀρχιερατικοῦ |²¹ συστήματος τοὺς πανιερωτάτους συναδελφούς, τόν τε διάδοχόν μου ἅγιον Χαλ(κηδόνος)¹⁰, τὸν ἅγιον Δέρ(κων) κύριον Ἱερ(εμίαν)¹¹ καὶ τὸν ἅγιον |²² Θεσσα(λονίκης) κύριον Ματθαῖον¹², ἐκ δὲ τοῦ ἀκόνου ἐμπορικοῦ συστήματος τοὺς τιμιωτάτους, τόν τε τζε(λεπῆν)¹³ Ἀβρα(ἄμ.) Ἀρι..., τὸν κύριον Χατζῆ |²³ χάναγον¹⁴ φάχρη¹⁵ καὶ

8. Κατὰ τὸ ἔτος 1837 ἦτο ὁ Γρηγόριος Στ' (1835-1840), βλ. ΘΗΕ, τ. 9, στ. 833.

9. Ὑπὸ τὴν ἐννοίαν τῶν ἐκτελεστών.

10. Διάδοχος τοῦ Γρηγορίου ὑπῆρξεν Ἄνθιμος ὁ ἀπὸ Σμύρνης (20 Ὀκτωβρίου 1821 — Ἰουλίου 1822) βλ. Β α σ. Σ τ α υ ρ ἰ δ ο υ, μνημ. ἄρθρ. περὶ Χαλκηδόνος.

11. Διετέλεσε Μητροπολίτης Δέρκων ἀπὸ 9ης Ἰουνίου 1821 - Ἰουλίου 1824, Β α σ. Σ τ α υ ρ ἰ δ ο υ, Δέρκων Μητρόπολις, ΘΗΕ, τ. 4, στ. 1016-1017.

12. Χ α ρ. Τ ζ ὄ γ α., Θεσσαλονίκης Μητρόπολις - Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, 8^ο ἄνωτ., τ. 6, στ. 461.

13. = εὐγενής. Περὶ ταύτης καὶ τῶν λοιπῶν ἐν τῷ κειμένῳ τουρκικῶν λέξεων βλ. Ἀ λ ε ξ α ν δ ρ ἰ δ η, Δ η μ., Λεξικὸν Πρόχειρον τῆς Γραικικῆς καὶ Τουρκικῆς Διαλέκτου, Βιέννη 1812.

14. = αὐθέντης.

15. φάχρ = καύχησις, ὅθεν φάχρης = υπερήφανος ἢ ἐνδοξος.

τὸν χατζᾶ Λαμπίτην. Ναζήρην¹⁶ δὲ τὸν ἐνδοξότατον ἄρχοντα μέγαν διερμηνευ-
τὴν τῆς κραταιᾶς | ²⁴ βασιλείας τζελε(πῆν) σταυράκιην ἀριστάρχην¹⁷ μετὰ τοῦ
μακαριωτάτου πατριάρχου τῶν Ἱεροσολύμων¹⁸, ἐπὶ τῷ διατηρεῖσαι²⁵ συμφώνως
καὶ διαφυλάξαι συμφώνως τὴν διευθέτησιν πάσης μου τῆς ὀλομελοῦς περιου-
σίας καὶ διανῆμαι πάντα τὰ ὑπὲρ²⁶ τῆς ψυχικῆς μου σωτηρίας, κατὰ τὴν ἐν
τῷ τῇ παρουσίᾳ μου συνόντι καταστίχῳ ἐνιπόγραφον καὶ ἐσφράγιστον δια-
ταγὴν | ²⁷ μου¹⁹ διατηρουμένην μέχρι καὶ τῆς κεραίας, πρὸς οὐδὲν ἰκετεύων
πάντας βέλτιόν τι ἕνεκα διευθετήσεως φροντίδα | ¹ λαβεῖν μηδένα. Πάντα γε
ἐν συνειδήσει καὶ κρίσει μου, διευκρινήσας τε καὶ διευθετήσας ὡς ὀδηγήθη
θεόθεν ἀποφαί | ² νομαὶ καὶ διατίθημι ἐν τῇ διαθήκῃ ταύτῃ ἄπερ βούλομαί τε
καὶ θέλω ἀπαράτρεπτα διαμεῖναι τὸ σύνολον. ὁ δὲ τὰ ἐν τῇ | ³ παρουσίᾳ μου
ἀποφαινόμενά μοι, ἀνατρέψαι ἢ ἄρδην διασεῖσαι βουληθεὶς ὅστις ἂν εἴη εἴτε
ἐκ τῶν συγγενῶν μου, ἢ ἄλλος τις | ⁴ ἐξ ὁποίας τάξεως ὀφθῆι, ὁ τοιοῦτος εὗροι
θεὸν τὸν παντοκράτορα πολέμιον, καὶ ἀπολεῖται ἐν τῇ φοβερᾷ ἡμέρᾳ τῆς φορι-
κτῆς | ⁵ παρουσίας ἀάμπαν ἐστερημένος, καὶ ἐν τῇ αἰωνίῳ κολάσει ὑπόδικος,
ὡς ἀνατροπεὺς τῶν ὀδηγία θείᾳ διατεθέντων ἐν τῇ ἡπερ | ⁶ ἔδωρῆσατό μοι
περιουσίᾳ, καὶ ἀποφανθέντων καὶ βεβαιωθέντων τῇ ἰδίᾳ μου ὑπογραφῇ καὶ
σφραγίδι ὑπὲρ ἀφέσεως | ⁷ τῶν ἁμαρτιῶν μου, πρὸς ὃν ἀπειρόκαλον²⁰ καὶ κα-
κεντρεχῆ, παρακαλῶ τοὺς κατ' ἐκλογὴν μου διωρισθέντας ἐπιτρόπους καὶ ναζή-
ρηδες ἀντίπα | ⁸ ραταχθῆναι ὅλαις δυνάμεσι μὴ δυνηθῆναι μηδὲν τῆς κακοβου-
λίας αὐτοῦ διαπράξασθαι. Ταῦτα πάντα οὕτως ἀποφαινομαι | ⁹ διαβεβαιουῖμαι
ἐν ὀνόματι τῆς παναγίας καὶ ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου τριᾶδος τοῦ ἀνάρχου
πατρὸς τοῦ συνανάρχου υἱοῦ καὶ λόγου | ¹⁰ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ,
καὶ τοῦ συναϊδίου καὶ παναγίου πνεύματος, τῷ μόνῳ θεῷ ἡμῶν πρὸς ὃν
πᾶσαν μου τὴν | ¹¹ ἐλπίδα ἀνατίθημι ἵνα τοῖς ἐν ἀγίοις αἰδίου χαρᾶς καὶ ἀγα-
λιάσεως ἀξιώσῃ με τὸν δούλον αὐτοῦ. Διάτοι ταῦ | ¹² τα καὶ ἡ παροῦσα μου γέ-
γραπται αὐθαίρετος²¹ διαθήκη τῇ ἰδίᾳ μου χειρὶ ὑπογραφομένη καὶ ἐσφράγι-

16. = ἐπιστάτης ἢ ἔφορος.

17. Βιογραφικὰ σημειώματα περὶ τοῦ γνωστοῦ τούτου τελευταίου Ἑλληνοσλαβό-
γλου Διερμηνέως τῆς Πύλης βλ. Τ. Χ. Κανδελώρου, ΜΕΕ, τ. 5, σ. 496, ὡς
καὶ τὸ τοῦ Ἐγκυκλοπαιδικοῦ Λεξικοῦ Ἑλευθερουδάκη, τ. 2, σ. 442.

18. Κατὰ τὸ ἔτος συγγραφῆς τῆς διαθήκης πατριάρχης Ἱεροσολύμων ἦτο ὁ Πολύ-
καρπος (1808-1827), κατὰ δὲ τὸ ἔτος τοῦ θανάτου τοῦ Γρηγορίου ὁ Ἀθανάσιος Δ' (1827-
1845), βλ. περὶ τούτων Ἰ. Ζηζιούλα, Ἱερουσαλήμ, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, ΘΗΕ,
τ. 6, στ. 842.

19. Τὸ περιέχον τὴν περιουσίαν καὶ τοὺς κληρονόμους ταύτης κατάστιχον δὲν ἀν-
ευρέθη μεταξὺ τῶν ἐγγράφων. Ὁ ἀντιγραφεὺς ἠρέκασθη ἴσως εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ
κειμένου τούτου ὡς τύπου πρὸς ἀπομίμησιν.

20. Ἡ λέξις σημαίνει ἐν πρώτοις τὸν ἄνευ καλαισθησίας, κατ' ἐπέκτασιν δὲ τὸν
ἀπαιδευτον, ἀγροῖκον, ἄξεστον ἢ καὶ χυδαῖον.

21. = ἐξ ἰδίας προαιρέσεως.

στος τῆ |¹³ ἐπιβεβαιώσει τοῦ Παναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου μοι Δεσπότης οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κυρίου κυρίου Εὐγενίου²² |¹⁴ καὶ τῆ μαρτυρία τῶν παροικούντων ἀξιοπίστων μαρτύρων. αὐκᾶ τῆ η Ὀκτωβρίου¹⁵ Ὁ Χαλκιδόνος Γρηγόριος βεβαιοῖ |¹⁶ Ὁ Καισαρίας Ἰωαννίκιος²³ μάρτυς. Ὁ Ἐφέσου Μακάριος²⁴ μάρτυς. Ὁ Ἡρακλείας ἰγνάτιος²⁵ μάρτυς. Ὁ Κιζι |¹⁷ κου Κωστάντιος²⁶ μάρτυς ὁ Νικομηδείας Πανάρετος²⁷ μάρτυς, ὁ νικαίας μακάριος²⁸ μάρτυς. ὁ Τουρνόβου¹⁸ Ἰλαρίων²⁹ μάρτυς. ὁ Προύσης Γεράσιμος³⁰ μάρτυς. ὁ Βερόσιας Ζαχαρίας³¹ μάρτυς. ὁ Λήμνου μακάριος³² μάρτυς |¹⁹ ὁ Γράψας».

22. Πρόκειται περὶ Εὐγενίου τοῦ Β' διατελέσαντος πατριάρχου ἀπὸ τοῦ 1780-1822, βλ. περὶ τούτου Ἰωάννου Κωνσταντινίδου, Εὐγένιος ὁ Β', ΘΗΕ, τ. 5, στ. 1015.

23. Περὶ τούτου δὲν εὑρομεν μνείαν εἰς τὰ περὶ Μητροπόλεως Καισαρείας.

24. Βιογραφικὸν σημείωμα περὶ τούτου (1821-1830) βλ. ἐν ΘΗΕ, τ. 8, στ. 489 ὑπὸ Ἰωάννου Κωνσταντινίδου. Πρβλ. ἐπίσης καὶ τὰ περὶ ἐπισκοπικῆς Ἱστορίας τῆς Ἐφέσου, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 5, στ. 1150.

25. Φοροπούλου Νικ., Ἰγνάτιος Ἡρακλείας, 1821-1830, ἐνθ' ἀνωτέρω, τ. 6, στ. 730-731 καὶ Ἐμμανουὴλ Κωνσταντινίδου, Ἡρακλείας Μητρόπολις, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 6, στ. 61.

26. Βλ. τοὺς ἐπισκοπικοὺς καταλόγους Κυζίκου τοῦ Ἀμασειας Ἀνθίμου Ἀλεξούδη, Νεολόγος (Κωνσταντινουπόλεως), 26ης Ἀπριλίου 1890, ἀρ. φ. 6233. Ὁ Κωνσταντίος, συμφώνως πρὸς συλλογὴν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν ἐγγράφων τοῦ Ἀλεξούδη, διετέλεσε μητροπολίτης Κυζίκου ἀπὸ τοῦ 1812-1824.

27. Κωνσταντινίδου, Ἐμμ., Νικομήδεια — Ἐπισκοπικὸς κατάλογος, ΘΗΕ, τ. 9, στ. 543. Ὁ Πανάρετος διετέλεσε μητροπολίτης Νικομηδείας ἀπὸ τοῦ 1821-1837.

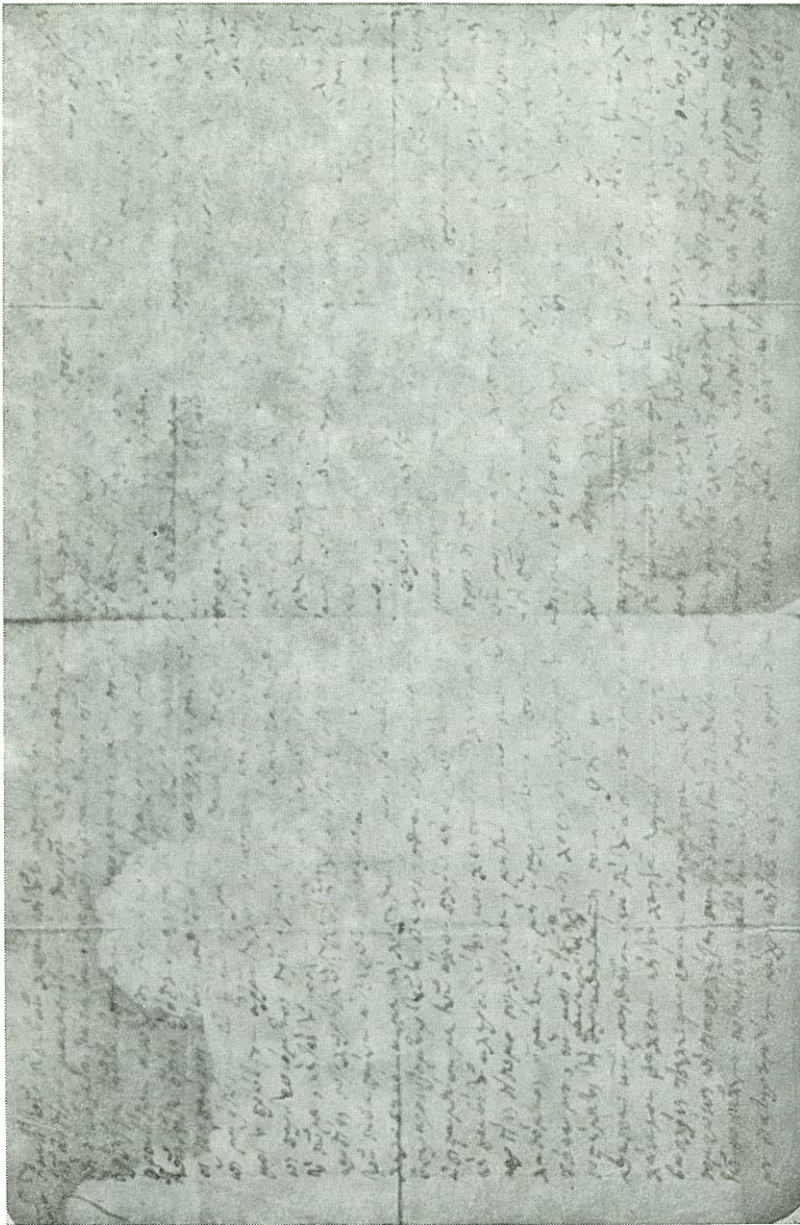
28. Διετέλεσε Νικαίας ἀπὸ τοῦ 1817-1821, βλ. Κωνσταντινίδου Ἐμμ., Νικαία — Ἐπισκοπικὴ Ἱστορία, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 9, στ. 459.

29. Εἶναι γνωστὸς ὡς Σιναίτης, περὶ τούτου βλ. Φοροπούλου, Νικ., ἐνθ' ἀνωτ., τ. 6, στ. 871. Ὁ Ἰλαρίων διετέλεσε Τουρνόβου ἀπὸ 1821-1827 καὶ 1830-1838.

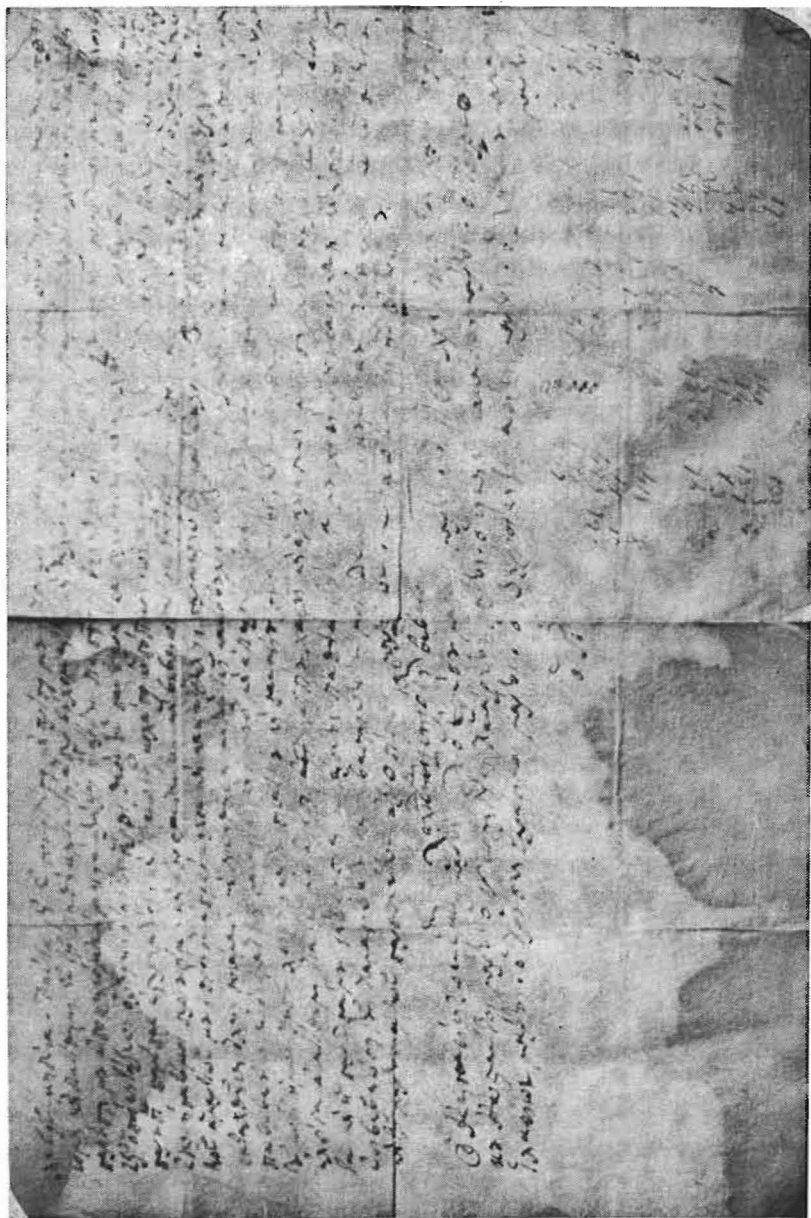
30. Διετέλεσε Προύσης ἀπὸ 1820-1824, βλ. Φοροπούλου, Νικ., Προῦσα, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 10, στ. 679.

31. Τ. Γριτσόπουλου, Βεροίας καὶ Ναούσης Μητρόπολις, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 3, στ. 826. Ὁ Ζαχαρίας διετέλεσε Βεροίας ἀπὸ τοῦ 1811-1822.

32. Περὶ τοῦ Μακαρίου Λήμνου, βλ. Βασιλείου, μητροπολ. πρῶν Λήμνου, Λήμνου Μητρόπολις, ἐνθ' ἀνωτ., τ. 8, στ. 287. Ὁ Μακάριος διετέλεσε Λήμνου ἀπὸ 1814-1824.

Ἡ προσθία πλευρά τοῦ ἀντιγράφων τῆς διαθήκης τοῦ Χαλκηδόνος Γρηγορίου.

Ἡ ὀπισθία πλευρά τοῦ ἐγγράφου.